

آسیب‌شناسی فرهنگی حکومت دینی از منظر امام

خمینی (ره)

مرتضی بابایی*

مجتبی اشرفی**

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۴/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۵/۱۲

چکیده

هدف از برپائی حکومت از منظر دین؛ به خدمت گرفتن قدرت سیاسی برای رسیدن به مقاصد والای دین مبین، همچون عدالت و نهادینه نمودن فرهنگ ناب اسلامی در جامعه می‌باشد. اما در برابر این هدف مقدس، آسیب‌ها و چالش‌هایی وجود دارد که رسیدن به اهداف مورد نظر را می‌تواند مورد تهدید قرار داده و این مساله همواره مورد دغدغه و باعث نگرانی رهبر و بنیان‌گذار جمهوری اسلامی بوده؛ در این بین شناخت و تحلیل آسیب‌های فرهنگی با توجه به رویکرد حکومت دینی اهمیت مضاعفی پیدا می‌کند؛ لذا مروری بر مهمترین دغدغه‌ها و نگرانی‌های امام خمینی (ره) در این خصوص که در زمان حیات پر برکت ایشان با نگاه آسیب‌شناسانه مطرح شده، می‌تواند ما را در حفظ حکومت دینی یاری نماید؛ چرا که ایشان با زکاوت، هوشیاری، شناخت و شجاعتی که داشت به معرفی و شناساندن آسیب‌ها و ارائه راهکارها پرداخته‌اند. در این تحقیق تلاش شده آسیب‌هایی فرهنگی که در صورت عدم توجه می‌تواند حکومت دینی را تهدید و از رسیدن به اهداف و آرمان‌ها دور و زمینه‌ی روی کارآمدن آموزه‌های غیر دینی را فراهم کرده و به تدریج موجب تسلط آنها شود، مورد بررسی قرار گیرد. از منظر دیگر بروز آسیب در زمینه‌های فرهنگی می‌تواند جدی‌ترین و مهم‌ترین آسیب باشد چراکه با بروز این آسیب‌ها، اساس حکومت دینی، رفته‌رفته دچار مشکل و استحاله می‌شود.

کلیدواژگان: آسیب‌شناسی، حکومت، حکومت دینی، فرهنگ.

* دانشجوی دکتری علوم سیاسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

** نویسنده مسئول: دکتری تاریخ، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

رایانامه: engcac@gmail.com

سپهر سیاست

سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

مقدمه

فرهنگ هر جامعه، زیر بنای رفتار، اعمال و مواضع آن جامعه است، بدان گونه که می‌توان تحول و دگرگونی در سیاست، اقتصاد و... را بازتابی از دگرگونی فرهنگی دانست.

حکومت دینی بر اساس اصول و اهداف خود، همه چیز را در مسیر هدایت و سعادت جاودانه انسان‌ها می‌نگرد و تحقق این مهم چیزی نیست که با شعار یا تحمیل محقق شود. مهم‌ترین رسالت حکومت دینی هموار کردن راه رشد جامعه و ساختن بسترهای فرهنگی برای شکوفائی شخصیت حقیقی انسان‌ها است. (لک زایی؛ ۱۳۸۵، ۷۸) بنابراین، هدف اصلی تأمین نیازهای جسمانی و این جهانی نیست، بلکه جسم را در خدمت تعالی روح و دنیا را در مسیر آخرت می‌نگرد.

همه امور اعم از سیاست، اقتصاد، صنعت، درمان، کشاورزی و... زمانی دارای ارزش‌اند که با تعالیم دین مطابق باشند. (آزینی، ۱۳۷۴، ۳۵) لذا وظیفه خطیر حکومت دینی این است که علاوه بر جهت‌گیری دقیق در همه برنامه‌ها، بر روی اهداف اصلی یعنی اهداف فرهنگی سرمایه‌گذاری بنیادین کند چرا که بروز آفت و آسیب در این مقوله، رسیدن جامعه به کمال مطلوب را با مشکل مواجه می‌کند.

نکته قابل توجه دیگر اینکه، زیر بنای تمام اصلاحات در حکومت دینی به اصلاحات فرهنگی بر می‌گردد و کسب استقلال در این زمینه، استقلال در سایر زمینه‌ها را تضمین می‌کند. حضرت امام خمینی (ره) ریشه تمامی معضلات جامعه را در بیماری‌های فرهنگی می‌دانستند و کراراً خاطر نشان می‌کردند که آفات فرهنگی سموم کشنده‌ای هستند که سیاست و اقتصاد جامعه را هلاک می‌کنند.

چنین بینشی، ایشان را بیش از هر چیز، به آسیب‌شناسی فرهنگی در جامعه سوق می‌داد، به همین دلیل در بیشتر آثار ایشان نوعی جهت‌گیری آگاهانه در راستای تبیین و توضیح مسائل فرهنگی مشهود است.

ایشان غربزدگی، استعمار فرهنگی، جهل فرهنگی و بسیاری از آفات فرهنگی دیگر را از موانع اصلی دستیابی به الگوی جامع توسعه می‌شناختند. (خالقی؛ ۱۳۸۱، ۹۰) بنابراین شناخت و تحلیل اندیشه ایشان در آسیب‌شناسی فرهنگی حکومت دینی دارای اهمیت مضاعف است.

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست

سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

"بی‌شک بالاترین و ولاترین عنصری که در موجودیت هر جامعه دخالت اساسی دارد فرهنگ آن جامعه است. اساساً فرهنگ هر جامعه هویت و موجودیت آن جامعه را تشکیل می‌دهد و با انحراف فرهنگ هر چند جامعه در بعدهای اقتصادی، سیاسی، صنعتی و نظامی قدرتمند و قوی باشد ولی پوچ و پوک و میان تهی است." (ستاد بزرگداشت صدمین سال میلاد امام، ۱۳۷۸، ۶۴۹)

"فرهنگ مسموم استعمار، تا اعماق قصبات و دهات ممالک اسلامی رخنه کرده و فرهنگ قرآن را عقب زنده و نوباوگان ما را فوج فوج در خدمت بیگانگان و مستعمرین درمی‌آورد و هر روز نغمه تازه، با اسامی فریبنده، جوانان ما را منحرف می‌کنند." (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۷، ۱۵۶)

تبیین اهمیت مقوله فرهنگ

فرهنگ، دارای تنوع حوزه‌ها، رویکردها و دیدگاه‌ها می‌باشد؛ از جمله حوزه‌هایی که فرهنگ به طور مستقیم یا غیر مستقیم با آنها ربط یافته است، عبارتند از: الف) فرهنگ به عنوان مفهوم تکاملی؛ (عیوضی، ۱۳۸۵، ۳۱)؛ ب) فرهنگ به عنوان مفهوم توصیف کننده یا توصیفی؛ ج) فرهنگ به عنوان طریقه زندگی یا رفتار انسانی. (حسنی؛ ۱۳۷۸، ۴۴)

از فرهنگ تعاریف بسیار زیادی شده است که دلیل آن این است که فرهنگ از یک مقوله متجانس نیست بلکه شمار زیادی از عناصر را در سطوح مختلف در بر می‌گیرد؛ از آن جمله اند: عقائد، ارزش‌ها، هدف‌ها، کردارها، تمایلات و اندوخته‌ها.

نقطه مشترک تعاریف انسان شناسی از فرهنگ عبارت است از:

فرهنگ مجموعه الگوهای اجتماعی رفتار یا عادات یا توانائی‌هایی است که آدمی به عنوان عضو جامعه کسب می‌کند. به عبارت دیگر مفهوم فرهنگ مستلزم تراکم تجارب آدمی در زندگی به عنوان میراث یک قوم یا اقوام است و از سوی دیگر، مستلزم افراد انسانی است که برای زیستن باید کم و بیش این میراث را از آن خود کنند و آنرا به باور برسانند. (کاردان؛ ۱۳۸۱، ص ۴۷).

آسیب‌شناسی فرهنگی
حکومت دینی از
منظر امام خمینی (ره)
(۷ تا ۳۱)

ضرورت و اهمیت شناخت آسیب‌های فرهنگی

پس از تبیین اهمیت و ضرورت شناسایی آفات و آسیب‌های فرهنگی در جامعه؛ بر اساس اندیشه حضرت امام به بررسی و تبیین ضرورت‌های (بایدها و نبایدها) مراکزی که در شکل‌گیری فرهنگ عمومی نقش به‌سزائی دارند و انحراف در آنها موجب انحراف در همه جهات می‌شود، می‌پردازیم. بر همین اساس مراکز فرهنگ ساز را به دو دسته: ۱. مراکز آموزش و تربیتی ۲. مراکز رسانه‌های گروهی دسته‌بندی کرده و آسیب‌های هر یک را به صورت مجزا مورد بررسی قرار داده‌ایم.

آسیب شناسی مراکز آموزشی، تربیتی

مراکز آموزشی و تربیتی اعم از حوزه‌های علمیه، مراکز دانشگاهی، مراکز تربیت معلم، مدارس و کودکان‌ها، در اندیشه امام خمینی (ره) از جایگاه بسیار والائی برخوردارند. بر اساس اندیشه ایشان رسیدن یک جامعه به کمال مطلوب مرهون این مراکز می‌باشد. (انوری، حسن، ۱۳۷۰، ۵۶) چرا که افرادی که در این مراکز تربیت می‌شوند، در آینده در رأس امور اجرائی، قانون‌گذاری، قضاوت و... قرار می‌گیرند و اگر در تربیت آنان انحرافی وجود داشته باشد، این انحراف به ارکان حکومت سرایت خواهد کرد.

ایشان در این زمینه فرموده‌اند:

"دانشگاه یک کشور اگر اصلاح شود، آن کشور اصلاح می‌شود برای اینکه کسانی که در رأس امور اجرائی و قانونگذاری یا قضاوت واقع می‌شوند، این دانشگاهیان و روحانیون می‌باشند. بنابراین با اصلاح این دانشگاه، امور کشور اصلاح می‌شود و با انحراف دانشگاه کشور منحرف می‌شود." (امام خمینی (ره): ۱۳۷۸، جلد ۱۵، ۲۵۹)

بنابراین مراکز آموزشی و تربیتی در شکل‌گیری فرهنگ یک جامعه نقش بسیار بسزائی دارند و این مراکز از دو جهت در معرض آسیب‌اند، یکی از جهت توطئه مخالفین حکومت دینی، که به دنبال نفوذ در این مراکز با هدف استحاله جامعه و تغییر ارزش‌ها و فرهنگی دینی‌اند و آسیب دیگر از ناحیه خود این مراکز است که اگر به مرور زمان از آرمان‌ها و ارزش‌ها دور شده و به فرهنگ غیر دینی نزدیک

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

شوند؛ حکومت دچار آسیب جدی خواهد شد، چرا که خود دین به لحاظ منشاء الهی از انحراف و آسیب منزّه است و انحرافات که از بیرون بر دین وارد می‌شود موجب آسیب خواهد بود.

عدم توجه به تربیت همراه با تعلیم

از منظر امام خمینی، فراگیری دانشها، باید منشأ اثر روانی و اخلاقی و اجتماعی باشد، تحصیل و تدریس اگر همراه با تربیت درست نباشد و تأثیری مثبت بر اخلاق آدمی نداشته باشد و ذهن و دل و زبان وی را به رنگ رحمانی در نیآورد، باطل، عبث و خسران دنیا و آخرت است.

"سلوک عارفانه و عاشقانه اولیای حق، در قدم های روشن و الهام بخش آنان تجلی می‌کند؛ نه در قال و قیل درس و بحث و حمل کتب! تا از رهگذر مطالعه و تعلیم تفکر در آیات خداوند و فلسفه خلقت و انگیزه بعثت، سفری از طبیعت، به ملکوت آن نیاغازیم و به حقایق کلمات راهی نگشاییم، بی گمان در جهل و جور و جفایی برخلق، غوطه وریم. از این پیر بی‌نوا بشنو که این بار را به دوش دارد و زیر آن خم شده است، به این اصلاحات که دام بزرگ ابلیس است، بسنده مکن و در جست و جوی او «جل و علا» باش" (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۲۲، ۳۴۵)

"دانشگاه‌ها را مرکز تربیت قرار دهید. علاوه بر دانش تربیت لازم است:" (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۱، ۱۹۸).

"جدیت کنید در تحصیل، جدیت کنید در یاد گرفتن معارف الهیه، جدیت کنید در این که خودتان را خوب بار بیاورید." (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۵، ۱۹۳)

آسیب‌شناسی فرهنگی
حکومت دینی از
منظر امام خمینی (ره)
(۷ تا ۳۱)

اهمیت تربیت همراه با تعلیم از منظر امام خمینی از آن جهت است که منشأ بسیاری از شقاوت‌ها علم بدون ایمان و تربیت است.

امام خمینی ضرر افرادی که در علم به مرتبه اعلی رسیده‌اند اما تربیت انسانی ندارند را بسیار زیاد می‌داند:

"مهم در دانشگاه‌ها، دانسراها، تربیت‌های معلم، تربیت‌های دانشجوی، اینست که با تعلیمات و تعلّمات، تربیت انسانی باشد، چه بسا اشخاصی که در علم به

مرتبه اَعلا رسیده‌اند، لکن تربیت انسانی ندارند، که یک همچو اشخاصی
ضررشان بر کشور، ضررشان بر ملت، ضررشان بر اسلام، از دیگران زیاد تر
است." (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۷، ۲۱۵)
"علم وقتی در یک نفس غیر سالم واقع شد، مثل بارانی می‌ماند که ببارد در
جایی که عفونت بار است، عفونتش را زیاد می‌کند." (امام خمینی (ره)؛
۱۳۷۸، جلد ۱۲، ۲۱۳)

نفوذ اساتید و معلمین منحرف در این مراکز

عامل مهم پرورش نیروهای انسانی کارآمد و موثر در تعیین سرنوشت ملت؛
اساتید این این نیروها می‌باشد. اهمیت این مقوله به اندازه‌ای است که امام خمینی
این شغل را (در صورت عمل به شرائط) همسنگ شغل انبیاء معرفی می‌نماید.
(امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۸، ۸۶) اما اگر خدایی نخواست اساتید منحرف در
مراکز آموزش رسوخ کنند، بر اساس فرمایش امام خمینی، کشور به انحراف کشیده
می‌شود.

به فرمایشات ایشان در این زمینه توجه می‌کنیم:

"انحراف اساتید دانشگاه‌ها، انحراف خودش تنها نیست، انحراف یک گروه
است، چه گروهی؟ آن گروهی که می‌خواهند مملکت را اداره کنند گاهی به
انحراف یک کشور منجر می‌شود. انحراف یک روحانی، انحراف خودش تنها
نیست، انحراف یک ملت است. بنابراین این دو طایفه هستند که می‌توانند
خدمت کنند و کشور را نجات بدهند و ممکن است که مسیرشان، مسیر حق
نباشد و کشور را به تباهی بکشند." (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۶، ۲۴۸)
"منشأ تمام این بدبختیها، این اساتیدی بودند که متعهد نبودند و زیر دست آنها
افراد بیرون آمدند که آن افراد جامعه ما را به هلاکت رساندند." (امام خمینی
(ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۴، ۱۱۳)

"ضربه‌های مهلکی که بر کشور مظلوم ما در این ۵۰ سال اخیر از دانشگاهها
واساتید منحرفی که با تربیت غربی بر مراکز علم و تربیت حکمفرما بودند وارد
آمد؛ از سر نیزه رضاخان و پسرش وارد نشود." (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد
۱۵، ۲۶۷)

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

امام خمینی در وصیت‌نامه خود، به حوزه‌های علمیه سفارش می‌کنند که یکی از راههای نفوذ مخالفین، نفوذ دادن افراد منحرف و تبه‌کار در حوزه‌های علمیه است که دارای دو خطر کوتاه مدت و بلند مدت است. خطر کوتاه مدت عبارت است از: بدنام نمودن حوزه‌ها با اعمال ناشایسته و اخلاق و روش انحرافی و خطر درازمدت آن عبارت است از: رسیدن به مقامات بالا و آگاهی بر علوم اسلامی و به دنبال آن وارد آوردن ضربه مهلک بر حوزه‌ها، اسلام عزیز و کشور. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۶۸، وصیت‌نامه، ۵۱)

عدم توجه لازم در متون آموزشی

از منظر امام خمینی یکی از راه‌های خود کفائی در فرهنگ، آموزش و پرورش صحیح می‌باشد. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۲، ۲۱۴) آموزش صحیح زمانی به دست می‌آید که متون آموزشی این مراکز صحیح باشد. ایشان ره‌آورد آموزش‌های غربی و شرقی در مراکز آموزش کشور را، موجب سلطه فرهنگ شرق و غرب عنوان و نتیجه آن را به بار آمدن فاجعه‌ای که همه ابعاد جامعه را بی‌قید و شرط کرده می‌دانند. در این زمینه فرموده‌اند.

"اتفاقی نیست که مراکز تربیت و تعلیم کشورها و از آن جمله کشور ایران از دبستان تا دانشگاه مورد تاخت و تاز استعمارگران خصوصاً غربی‌ها و اخیراً آمریکا و شوروی قرارگرفت... هجوم دانشجویان پس از طی کردن دوره‌های تحصیلی با آموزش‌های غربی و شرقی در دبیرستان‌ها و دانشگاه‌های ایران به سوی غرب و احياناً شرق که ره‌آوردی جز فرهنگ غربی و شرق نداشت، چنان فاجعه‌ای به بار آورد که همه ابعاد جامعه ما را بی‌قید و شرط وابسته بلکه تسلیم به ابرقدرتها کرد." (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۵، ۱۶۰)

بر همین اساس امام خمینی، یکی از تغییرات بنیادین لازم را، تغییرات در برنامه‌های تحصیلی و روش آموزش و پرورش به منظور رهایی از فرهنگ غربزدگی و آموزش‌های استعماری می‌دانند. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱،

(۱۸۷)

آسیب‌شناسی فرهنگی
حکومت دینی از
منظر امام خمینی (ره)
(۷ تا ۳۱)

بروز تفرقه بین مراکز آموزشی

یکی از آسیب‌های جدی در حکومت دینی گسست بین مراکز آموزشی است چرا که هدف حکومت دینی احیاء و اجرای آموزه‌های دینی است و اجرای این مهم نمی‌بایست منحصر در قشر خاصی باشد بلکه تمام جریان‌های فکری در حکومت دینی خود را می‌بایست ملزم به تحقق آن بدانند و رسیدن به این هدف مهم در پیوند بین مراکز است که متصدی این امر می‌باشند.

ایشان در این زمینه فرموده‌اند:

"این جانب در این نفس‌های آخر، امید به طبقه جوان عموماً و دانشجویان خارج و داخل اعم از روحانی و غیره می‌باشد. امید است دانشمندان و متفکران روشن ضمیر، مزایای مکتب نجات بخش اسلام که کفیل سعادت همه جانبه بشر و هادی سبیل خیر و در دنیا و آخرت و حافظ استقلال و آزادی و ملت‌ها و مریی نفوس و مکمل نقیصه‌های نفسانی و روحانی و راهنمای زندگی انسانی است، برای عموم بیان کنند." (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱، ۲۲۷)

بنابراین تحقق این هدف مهم (تبیین آموزه‌های دین) با وحدت و احترام متقابل که همواره مورد نظر و توصیه امام خمینی بوده است به دست می‌آید. (جمشیدی، ۱۳۷۱، ۴۰) بی‌گمان کوتاهی و تنگ نظری در این زمینه موجب گسست شده که نتیجه آن انزوای دین از جامعه خواهد بود. نتیجه اینکه پیوند بین مراکز آموزشی اعم از مراکز که در زمینه علم و مسائل دینی فعالیت می‌کنند و سایر مراکز، عامل مهمی است در رسیدن حکومت دینی به اهدافش.

عدم استقلال این مراکز

یکی از عوامل رسیدن مراکز آموزشی به اهداف مورد نظر؛ داشتن استقلال است. استقلال جنبه‌های مختلفی دارد همچون استقلال در اداره امور، استقلال در تصمیم‌گیری‌های آموزشی و تربیتی، استقلال فکری و... امام خمینی در زمینه استقلال دانشگاهها فرموده‌اند:

"اگر دانشگاه ما یک دانشگاه صحیح استقلالی بود و اشخاصی که در آنها هستند می‌توانستند کاری را که می‌خواهند و صلاح است انجام بدهند، روزگار مملکت ما به اینجا نمی‌رسید." (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱، ۲۷۴)

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست

سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

"دانشگاه ما را نگه داشته‌اید در سطح پائین، نمی‌گذارید دانشگاه استقلال پیدا کند، نمی‌گذارید اساتید توی دانشگاه به کار خودشان ادامه بدهند، فرهنگ ما را شما عقب افتاده قرار دادید، فرهنگ استعماری یعنی فرهنگ دستوری" (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۴، ۱۵۴)

یکی دیگر از جنبه‌های استقلال از نظر امام خمینی؛ حفظ ارزش‌های انسانی است ایشان در وصیت نامه خود، از جوانان، دختران و پسران می‌خواهند که استقلال و آزادی و ارزشهای انسانی را ولو با تحمل زحمت و رنج فدای تجملات و عشرتها و بی‌بند و باریها و حضور در مراکز فساد و فحشاء که از طرف غرب و عمال بی وطن عرضه می‌شود، نکنند. چرا که هدف این استعمارگران از این اقدامات، به وابستگی کشیدن کشورها و مصرفی نمودن آنان است. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۶۸، وصیت نامه، ۴۰)

امام خمینی (ره) کسب استقلال برای یک کشور را در گرو دانشگاه آن کشور می‌داند و دانشگاه یک کشور زمانی می‌تواند این مهم را محقق کنند که خود، مال خود ملت اسلامی باشد نه تحت تأثیر شرق یا غرب. یکی دیگر از جلوه‌های استقلال، استقلال فکری می‌باشد. امام خمینی، مهمترین آفت برای حکومت دینی را وابستگی فکری و از دست دادن استقلال فکری می‌داند و معتقدند: «بایستی تفکر اینکه ما باید از خارج چیزی وارد کنیم را از سر بیرون کنیم» (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۴، ۷۸)

نکته مهم اینست که شکل‌گیری تفکر انسان از دوران کودکی و دوران آموزش او است و آموزش صحیح است که روحیه استقلال را در انسان به وجود می‌آورد. امام خمینی در این باره فرموده‌اند:

"ما باید سال‌های طولانی زحمت و مشقت بکشیم تا از فطرت ثانی خود را بیایم و روی پای خویش بایستیم و مستقل گردیم و دیگر احتیاجی به شرق و غرق نداشته باشیم. و باید از همان بچه‌ها شروع کنیم و تنها مقصدمان تحول انسان غربی به انسان اسلامی باشد. اگر این مهم را انجام دادیم، مطمئن باشید که هیچ کس و هیچ قدرتی نمی‌تواند به ما ضربه بزند. اگر ما از نظر فکری مستقل باشیم آنها چگونه می‌توانند به ما ضربه بزنند."

آسیب‌شناسی فرهنگی
حکومت دینی از
منظر امام خمینی (ره)
(۷ تا ۳۱)

نبود آرامش در محیط‌های آموزشی

امام خمینی ضمن تأکید به روحانیون و دانشگاهیان مبنی بر حضور در میدان سیاست و امور کشور (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۴، ۱۲۰)؛ همواره بر ضرورت جلوگیری از تنش و بلوا به بهانه‌های سیاسی در محیط‌های آموزشی، تأکید داشته‌اند و یکی از سیاست‌های مخالفین را نا آرام کردن این محیط‌ها عنوان داشته‌اند:

"هرچند وقت یکدفعه می‌ریزند این مدرسه را سرتاسر آنرا اینها می‌زنند و چه می‌کنند. دیگر محیط آرام الان ما نداریم در محیط آرام طلبه تحصیل کند یا در آن محیط آرام، دانشگاهی تحصیل کند." (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۲، ۱۳۹)

"هر روز توی دانشگاه بیاید یک بساطی درست کنند، یک میتینگ درست کنند، یک اغتشاشی ایجاد کنند که جوانهای ما درس نخوانند؟ این به نفع کیست؟ به نفع مملکت ماست این؟" (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۷، ۱۰۲)

"یکی از نقشه‌هایشان این بود که نگذارند در دانشگاه‌ها درس بخوانند. یک دسته را درست بکنند به اسم چپگرا بریزند توی دانشگاه و شلوغ بکنند و دعوا راه بیاندازند و امثال ذالک... اینها همه چیزهای است که روی نقشه درست شده است که ما از مقدرات مملکتمان غافل بشویم." (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۸، ۱۸۱)

آسیب شناسی رسانه‌های گروهی

یکی از عناصر تشکیل دهنده و سازنده فرهنگ یک جامعه (عادات، رفتار، کنش‌های اجتماعی و...) رسانه‌های عمومی می‌باشد.

رسانه‌های گروهی به معنای وسایل ارتباط جمعی که مورد استفاده قرار می‌گیرند، مانند رادیو، تلویزیون، مطبوعات و...، ترکیبات جدیدی است که در ادوار اخیر و در پی تعامل و دادوستد فرهنگی با غرب به سایر جوامع راه یافته است، در گذشته، وسائل ارتباط فکری ابنای بشر با یکدیگر، منحصر به نوشتار و مکتوبات بود.

در دوران معاصر استقبال از رسانه‌های نوظهور به حد فزاینده‌ای گسترش یافته و اندک اندک رسانه‌های سنتی از گردونه خارج شده‌اند. رسانه‌های گروهی امروزی را، در یک دسته بندی می‌توان به دو نوع رسانه‌های صوتی و تصویری

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

(شامل رادیو، تلویزیون، ویدئو، ماهواره، رایانه و...) و رسانه‌های نوشتاری یا مکتوب (شامل کتاب، روزنامه، مجلات، نشریات و...) تقسیم بندی نمود. (فخار طوسی؛ ۱۳۸۱، ۳)

یکی از کارکردهای رسانه‌های گروهی؛ کارکرد فرهنگی است. چرا که این رسانه‌ها سهم ویژه‌ای در توسعه فرهنگی دارند. امروزه وسائل ارتباط جمعی از عوامل بسیار مهم دگرگونی ارزش‌های فرهنگی یک جامعه محسوب می‌شوند. این وسائل قادرند با برنامه‌ریزی‌های دقیق و کنترل شده، اندیشه‌های مردم یک جامعه را شکل دهند و رفتار آنان را به صورت دلخواه قالب ریزی نمایند. (فخار طوسی؛ ۱۳۸۱، ۸) این رسانه‌ها می‌توانند با ارائه برنامه‌های مفید، آموزنده و علمی سطح فرهنگ جامعه را بالا برده و یا با ارائه برنامه‌های مخرب در فرهنگ اصیل جامعه رسوخ کرده و فرهنگ جامعه را به استحاله نمایند. اگر رسانه‌های گروهی را وسیله ارتباط فرهنگی یافته‌های ذهنی بشر بدانیم، در یک سوی این ارتباط، نخبگان جامعه و در دیگر سو مردم عادی قرار می‌گیرند. بر این اساس این رسانه‌ها دو رسالت عمده و اساسی دارند:

الف) هدایت و رشد افکار عمومی.

ب) مبارزه با انحراف و جلوگیری از ناهنجاریها.

به همین منظور در آسیب‌شناسی فرهنگی حکومت دینی از منظر امام خمینی، می‌بایست به بررسی آسیب‌ها و آفاتی بپردازیم که رسانه‌های عمومی را در تحقق این دو هدف مهم با چالش مواجه می‌سازد.

ابتدا به تعریف رسانه‌های گروهی از نظر امام خمینی (ره) می‌پردازیم؛

امام خمینی ضمن یادآوری محدود بودن تبلیغات در ادوار گذشته و منحصر بودن آن به منبر و مسجد؛ نقش امروزین رسانه‌های گروهی را بسیار حائز اهمیت دانسته به گونه‌ای که این دستگاه را، دستگاه‌های تربیتی عنوان کرده می‌بایست همه اقشار مختلف جامعه را تربیت نمایند. به جمله‌ای از ایشان توجه می‌کنیم:

"این دستگاهها (رسانه‌های گروهی)، دستگاههای تربیتی است، باید تمام اقشار ملت با این دستگاهها تربیت بشوند، یک دانشگاه عمومی است... و این وظیفه دارد که با مردم حکم معلم و شاگرد داشته باشد." (فخار طوسی؛ ۱۳۸۱، ۱۰)

ایشان آموزندگی این دستگاهها را به نفع همه ملت دانسته و انحراف در آنها را موجب به انحراف کشیده شدن همه ملت عنوان نموده‌اند: (فخار طوسی؛ ۱۳۸۱، ۱۲) "ضرر رسانه‌های گروهی، از خرابی‌های توپ و تانک و سلاحهای منخرب بالاتر است چرا که ضررهای فرهنگی باقی و به نسل‌های بعد انتقال پیدا می‌کند." (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۹، ۱۵۹)

با توجه به حساسیتی که امام خمینی (ره) در خصوص وسائل ارتباط جمعی در فرهنگ سازی جامعه و ملت داشته‌اند؛ وظائف هر یک از این دستگاه‌ها را به تفکیک مورد توجه قرار می‌دهیم.

الف) رسانه‌های صوتی و تصویری

رسانه‌های صوتی و تصویری در میان رسانه‌های گروهی، از اهمیت و حساسیت بیشتری برخوردار است چرا که نقش بارزی در اصلاح و ارشاد جامعه ایفاء می‌کنند و از طرفی به راحتی می‌توانند جامعه را به تباهی و فساد بکشانند. این رسانه به دلیل داشتن مخاطبین زیاد و امکان پیام رسانی به اقصی نقاط دنیا همواره مورد توجه نخبگان بوده است.

امام خمینی (ره) نیز پس از شکل‌گیری حکومت اسلامی، همواره این نهاد را از عوامل مهم در بسط اهداف حکومت دینی بر شمردند و به مسؤولین توصیه‌ها فراوانی داشته‌اند.

"من کراراً به آقایانی که از رادیو - تلویزیون اینجا آمده‌اند تذکر دادم که این دستگاهی که شما ها اداره می‌کنید، حساس‌ترین دستگاهی است که در کشور است سایر رسانه‌ها از قبیل مطبوعات و اینها مؤثرند، لکن در قشر خاص" (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۴۵، ۱۹)

به همین منظور برخی از آسیب‌های این گونه رسانه‌ها را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

عدم توجه به محتوی برنامه‌ها و ترویج آموزه‌های ضد دینی و غیر ارزشی

رسانه‌های صوتی و تصویری نقش بسزائی در اشاعه فرهنگ دین در جامعه ایفاء می‌کنند و نظام سنتی جامعه، خانواده و تعلیم و تربیت را به شدت تحت تأثیر

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

خود قرار می‌دهند. نحوه این تأثیر گذاری بستگی به نوع برنامه‌های ساخته و ارائه شده در این نوع رسانه‌ها دارد.

تأثیر پذیری فرهنگ جامعه از برنامه‌های این رسانه به گونه‌ای است که به فرمایش امام خمینی (ره) باعث تحت تأثیر قرار گرفتن میلیون‌ها آدم می‌شود و با انحراف و اشتباه در آن میلیون‌ها آدم را منحرف می‌کند. (شیدائیان؛ ۱۳۷۹، ۹۱)

بنابراین راهکاری که امام خمینی برای جلوگیری از بروز اینگونه آسیب‌ها در این رسانه مطرح کرده‌اند؛ نظارت افراد کارشناس و مطلع از شرط است. (شیدائیان؛ ۱۳۷۹، ۹۲)

با توجه اینکه در حکومت دینی این رسانه می‌بایست نقش تربیتی و هدایتی داشته باشد و آموزه‌های دینی را ترویج نماید به نظر امام یکی از بایست‌های این رسانه بر مسیر ملت و اسلام بودن است چرا که این رسانه می‌تواند از هنر به وسیله گردانندگان و هنرمندان متعهد استفاده کرده و نقش خود را در راه تربیت صحیح و تهذیب جامعه ایفاء کند. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۹، ۱۵۹) امام خمینی در این زمینه فرموده‌اند:

- این فیلم‌ها باید یک فیلم‌های آموزنده باشد. فیلم‌های که وقتی نگاه کنند جوانهای ما، منحرف بشوند، اینها را باید از آنها احتراز کرد. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۱، ۱۹۶)

- ایشان ضمن تأکید بر اینکه دو دستگاه رادیو و تلویزیون یک بنگاه تعلیمی‌اند، آنهم تعلیمات دینی (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۲، ۳۲۶)، اسلامی نبودن صددرصد این رسانه‌ها را دلیل بر عدم اجرای اسلام در کشور دانسته‌اند. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۲، ۲۹۰)

- یکی دیگر از تأکیدات ایشان در زمینه محتوی برنامه‌های این رسانه‌ها؛ تأکید بر دوری از مسائل شوخی و هزل و توجه به ساخت فیلم‌های سازنده و جدی می‌باشد چرا که فیلم‌های غیر سازنده موجب تأثیر منفی بر جوانان خواهد بود. (شیدائیان؛ ۱۳۷۹، ۹۵)

نفوذ افراد منحرف و فرصت طلب

باتوجه به اهمیتی که برای این رسانه‌ها مطرح شد و نظر امام خمینی در خصوص نقش حداکثری آن در تربیت افراد جامعه به تبیین نقش دست اندرکاران این رسانه می‌پردازیم.

یکی از مواردی که مورد تأکید حضرت امام بوده است؛ ضرورت به کارگیری افراد متعهد، اسلامی، غیر منحرف و دلسوز در این رسانه بوده است. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۲، ۳۲۷)

چرا که نتیجه عدم رعایت این شرط از نظر امام خمینی عبارتست از:

- رادیو تلویزیون نباید در دست یک عده مفسده جو باشد... اگر رادیو تلویزیون در خدمت دسته‌ای یا گروهی که منحرف و اعوجاج دارند قرار داده شود، ممکن است که سر تا سر مملکت را به فساد بکشد. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۲، ۳۲۷)

- ایشان کسانی که در این زمینه متصدی امور هستند را به عنوان امانت دار کشور اسلامی معرفی (سروش، ۱۳۶۳، ۷۵) و بر ضرورت عدم هیچگونه ملاحظه‌ای در تصفیه افراد منحرف از این رسانه تأکید کرده‌اند. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۸، ۲۸۹)

- البته ایشان در درجه اول بر نصیحت این افراد تأکید داشته که در صورت عدم اصلاح می‌بایست تصفیه شوند. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۱، ۱۹۵)

- یکی دیگر از مواردی که مورد تأکید ایشان بوده است بررسی سوابق، وضع روحی، وضع زندگی، وضع معاشرت، سابقه و... افرادی هست که در این رسانه به تولید برنامه می‌پردازد چرا که این افراد می‌توانند برنامه‌هایی بسازند که محتوی این برنامه‌ها جهت دار باشد. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۱، ۱۹۵)

ضعف در زمینه اطلاع رسانی و تبلیغات

با توجه به اینکه، نقش رسانه‌های گروهی را در حکومت دینی مورد بررسی قرار داده‌ایم؛ ضعف در زمینه اطلاع رسانی و تبلیغات این رسانه را در دو حوزه

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

می‌توان مورد بررسی قرار داد، یکی ضعف در زمینه تبلیغات دینی است که با نگاهی به تأکیدات مکرر امام خمینی، اهمیت آن به منظور مقابله با دروغ‌ها، تهمت‌ها و توطئه مخالفان حکومت دینی و همچنین نشان دادن چهره نورانی اسلام مشخص می‌شود: "اگر این چهره با آن جمال جمیل که قرآن و سنت در همه ابعاد به آن دعوت کرده است از زیر نقاب مخالفان اسلام و کج فهمی‌های دوستان خود نمایی نماید، اسلام جهان گیر خواهد شد و پرچم پر افتخار آن در همه جا به اهتزاز خواهد آمد."

بنابراین معلوم می‌شود یکی از آسیب‌ها، بی‌توجهی و ضعف تبلیغات در این زمینه است و امام بر آن هستند که قدرت تبلیغات ما بسیار ضعیف و ناتوان است و حال آنکه امروز جهان روی تبلیغات می‌چرخد.

حوزه دوم که ضعف در آن موجب آسیب خواهد بود، عدم اطلاع رسانی در زمینه عملکرد است چرا که عدم اطلاع رسانی شفاف و صحیح از عملکردها بهترین زمینه و مناسب‌ترین فرصت برای تهاجم تبلیغات و ایجاد جنگ روانی و گسترش شایعات بی‌اساس است. همچنین ضعف اطلاع رسانی و عدم پاسخگویی به مردم باعث می‌گردد که مسئولان به مرور از چارچوب اصول کلی فاصله گرفته و دچار انحراف کردند و از سوی دیگر بی‌اعتنایی به افکار عمومی موجب بهره‌برداری دشمنان حکومت دینی خواهد شد. عدم اطلاع رسانی شفاف، از دیدگاه امام محکوم بوده و ایشان اجازه نمی‌داد که مسئولان از اطلاع رسانی و پاسخگویی ظفره برونند و در این زمینه فرموده‌اند:

"من کراراً به متصدیان امور عرض کرده‌ام که کارهای که انجام داده‌اید با آن حجم بسیار، به ملت باز گو کنید؛ خصوصاً می‌بینید که تمام رسانه‌های گروهی و تمام اشخاص منحرف دنیا دائماً به گوش جهانیان القاء می‌کنند که این پیروزی برای اسلام تاکنون حاصل نشده است، بلکه این جمهوری رو به زوال است." (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۷، ۳۷۲)

"در هر صورت وظیفه داریم ما، یک وظیفه اسلامی، یک وظیفه انسانی داریم که آن چیزهایی که در این جمهوری اسلامی شده است بگوئیم و برسانیم به مردم." (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۳، ۴۸۱)

آسیب‌شناسی فرهنگی
حکومت دینی از
منظر امام خمینی (ره)
(۷ تا ۳۱)

بنابراین یکی از شیوه‌های بسیار تأثیر گذار در جلب حمایت و نظر مردم و همچنین خنثی سازی توطئه دشمنان اطلاع‌رسانی شفاف و تبلیغات مثبت است (جمشیدی، ۱۳۸۴، ۶۷) و اطلاع‌رسانی در حوزه عملکردهای مدیریتی اثر مثبتی در خنثی کردن شبهه عدم کارایی حاکمیت دین در عرصه‌های مختلف و اثبات توانمندی مسئولان در رفع معضلات را دارد. جنبه دیگر اطلاع‌رسانی اینست که اگر اطلاعات به صورت صحیح، دقیق و جامع از وضعیت اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی جامعه در اختیار مسئولان قرار گیرد آنان می‌توانند بر مبنای این اطلاعات و بر اساس واقعیات تصمیم‌گیری نموده و سیاست‌های حکومت را ترسیم نمایند.

ترویج روحیه تقلیدی، خود باختگی و انفعال در برابر سایر فرهنگ‌ها

فرهنگ جامعه را می‌توان لب آن جامعه دانست و توان و ضعف جامعه را از ضعف و قوت فرهنگ حاکم بر آن می‌توان باز شناخت، پیوند فرهنگ‌ها یک امر پرهیز ناپذیر است و گستردگی پیوند فرهنگی با فرهنگ‌های دیگر، بنیه آن را می‌تواند نیرومند سازد، ولی هر گونه پیوندی این نتیجه را به دنبال ندارد. اگر در داد و ستد فرهنگی گزینش آگاهانه صورت نگیرد، ممکن است یک جامعه و حکومت عناصر بسیار مفید خود را از دست بدهد و فرهنگی ناسازگار را وارد و منجر به خود باختگی فرهنگی که نتیجه آن سست شدن عقیده و ایمان و حتی عدول از آنست بشود.

امام خمینی به عنوان رهبر حکومت دینی و با آگاهی از منابع و ذخایر عظیمی که در آموزه‌های دینی وجود دارد از وابستگی فرهنگی ابراز تأسف شدید کردند و فرموده‌اند:

"وظیفه نویسندگان و گویندگان در بین طبقات مسلمین است، این است که هشدار بدهند به این ممالک اسلامی که ما خودمان فرهنگ داریم، ما خودمان فرهنگ غنی داریم، فرهنگ ما طوری بوده است که فرهنگ ما صادر شده است به خارج که آنها گرفتند از ما" (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۶، ۲۱۹)

یکی از توطئه‌ها و نقش‌های دیرینه مخالفان حکومت دینی؛ ترویج بیگانگی از هویت دینی و استیلاء بر فرهنگ کشورهای اسلامی بوده است تا بتوانند روحیه تقلید از بیگانگان را ترویج نمایند.

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست

سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

یکی از دستگانهائی که در ترویج این فرهنگ نقش بسیار مهمی دارد؛ رسانه‌های گروهی (صوتی و تصویری) است چرا که درصد بسیار بالایی از مردم از مخاطبین این رسانه می‌باشند و به گفته حضرت امام اگر این رسانه اصلاح شود، یک کشور را می‌تواند اصلاح کند و اگر خدای نخواستہ در آن انحراف باشد، می‌تواند یک کشور را به انحراف بکاشند. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۶، ۱۱۸) ایشان در وصیت نامه خود فرموده‌اند:

"رادیو تلویزیون و مطبوعات و سینماها و تئاترها از ابزارهای مؤثر تباهی و تخدیر ملت‌ها، خصوصاً نسل جوان بوده است. در این صد سال اخیر به ویژه نیمه دوم آن، چه نقشهای بزرگی از این ابزار چه در تبلیغ ضد اسلام و روحانیت خدمتگذار، و چه در تبلیغ استعمارگران غرب و شرق، کشیده شد و از آنها برای درست کردن بازار کالاها خصوصاً تجملی و تزئینی از هر قماش، از تقلید در ساختمان‌ها و تزئینات و تجملات آنها و تقلید در اجناس نوشیدنی و پوشیدنی و در فرم آنها استفاده کردند به طوری که افتخار بزرگ فرنگی مآبی بودن در تمام شئون زندگی از رفتار و گفتار و پوشش و فرم آن به ویژه در خانمهای مرفه و نیم مرفه بود و...". (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۶۸، وصیت‌نامه، ۶۶)

امام خمینی یکی از ضرورت‌های صدا و سیما را عدم تقلید از شرق و یا غرب بیان داشته و علت آن را اینگونه بیان داشته‌اند: " زیرا تقلید از شرق و غرب با رادیو - تلویزیون اسلامی نمی‌سازد". (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۲، ۲۹۱) ایشان نقش برنامه‌های این رسانه‌ها در فرهنگ سازی جامعه مورد توجه قرار داده و بر ضرورت هماهنگی برنامه‌های تولیدی با وضعیت و مصلحت کشور تأکید کرده چرا که در صورت عدم رعایت این ضوابط به مرور جوانان، استقلال خود را از دست داده و وابسته به دیگران می‌شوند. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۲، ۳۲۵)

عدم حفظ استقلال

یکی دیگر از آسیب‌هایی که این رسانه‌ها را مورد خطر قرار می‌دهد عدم حفظ استقلال است. حفظ‌نشدن استقلال را در دو حوزه می‌توان مورد بررسی قرار داد، یکی سیاست‌هایی که بر این دستگاهها اعمال می‌شود و دیگر عدم حفظ استقلال در تولید برنامه‌ها و وابستگی به سایرین در این زمینه.

ایشان حساسیت دستگاه‌های تبلیغی را بارها مورد توجه قرار داده و بر ضرورت هوشیاری مسئولین در عدم تأثیر پذیری از ایده‌ها و سیاست‌های اشخاص مختلف تأکید کرده‌اند. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۶، ۱۲۱)

یکی دیگر از جنبه‌های مورد تأکید امام خمینی، رسیدن به استقلال در تولید برنامه‌های مختلف است. ایشان اکثر فیلم‌های وارداتی را استعماری عنوان و خواهان حذف اینگونه فیلم‌ها شده‌اند مگر اینکه تطبیق صددرصد داشته باشند. به توصیه ایشان به مدیر عامل وقت صدا و سیما توجه می‌کنیم:

"فیلم‌هایی که از خارج به ایران می‌آید اکثراً استعماری است. لذا فیلم‌های خارجی استعماری را حذف کنید مگر صد درصد صحیح باشد. در هر صورت این به عهده شما و مسئولین آنجاست". (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۲، ۲۹۲)

بنابراینچه ذکر شد صدا و سیما در درجه اول می‌بایست استقلالش حفظ شود و از سیاست‌بازی در جهت تأمین منافع و مصالح کشور مصون بماند و در درجه بعد در تولیدات خود با توجه به نیازهای بومی و مطابق با آموزه‌های دینی به استقلال برسد.

ب) رسانه‌های نوشتاری

یکی از اساسی‌ترین زمینه‌ها و عوامل تحول جامعه، تحول فکری می‌باشد در همین راستا مهم‌ترین رسات رسانه‌های نوشتاری در یک جامعه را می‌توان سمت و سودادن به افکار جامعه و به دنبال آن شکل گرفتن فرهنگ آن جامعه دانست. بر همین مبنا است که امام خمینی (ره) ضرر رسانه‌های گروهی را از خرابیهای توپ و تانک و سلاحهای مخرب بالاتر و بدتر دانسته‌اند به این دلیل که ضرر سلاحها گذرا است اما ضررهای فرهنگی باقی و به نسل‌های بعد منتقل می‌شود. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۹، ۲۹۰)

یکی دیگر از کار ویژه‌های این رسانه تبلیغات است. امام خمینی ضمن تأکید بر نقش تبلیغات و ضررهای ناشی از تبلیغات منفی؛ سلاح تبلیغ را برنده تر از کاربرد سلاح در میدانهای جنگ عنوان کرده‌اند. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۶، ۱۱۳) و در این خصوص فرموده‌اند: "مسأله تبلیغات یک امر مهم است که

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

می شود گفت که در دنیا در رأس همه امور قرار گرفته است و می توان گفت دنیا بر دوش تبلیغات است". (امام خمینی (ره): ۱۳۷۸، جلد ۱۴، ۴۴)

بنابراین یکی از ابزارهای بسیار مهم تبلیغی که حکومت ها می توانند در رسیدن به اهداف خود از آن استفاده نمایند رسانه های نوشتاری اند. حکومت های استعمارگر با به راه انداختن امواج سهمگین تبلیغات به وسیله این رسانه ها، فرصت فکر کردن و اندیشیدن را از مخاطبان گرفته و موجب فریب اذهان می شوند بر همین اساس است که وظیفه این رسانه ها در حکومت دینی بسیار خطیر است و حکومت می بایست بهترین استفاده را در ترویج آموزه های دینی از این رسانه ببرد.

بنابراین این رسانه ها می توانند به عنوان راهنما، مربی و پرورش دهنده جامعه، نقش به سزایی ایفا کنند و به همین نسبت با بروز انحراف در آنها، نقش این رسانه ها، نقش تخریبی شده و موجب به انحراف کشیده شدن جامعه می شوند و همانگونه که اشاره شد؛ بروز انحرافات فکری یکی از راههای سیطره سلطه جویان و مخالفان حکومت دینی است. بنابراین مهم ترین آسیب ها و انحرافات این رسانه (نوشتاری) را از منظر حضرت امام مورد اشاره قرار می دهیم:

انحراف از دین و مصالح کشور

اهمیت این موضوع آنقدر بالا است که تنها موردی که امام خمینی در وصیت نامه خود با لحن مخصوص و صراحت مردم و جوانان حزب الهی را به میدان عمل فراخوانده اند؛ انحراف در مطبوعات است:

"اکنون وصیت من به مجلس شورای اسلامی در حال و آینده و ریس جمهور و رؤسای جمهور ما بعد و به شورای نگهبان و شورای قضائی و دولت در هر زمان، آن است که نگذارند این دستگاههای خبری و مطبوعات و مجله ها از اسلام و مصالح کشور منحرف شوند.... و تبلیغات و سخنرانیها و کتب و مجلات بر خلاف اسلام و عفت عمومی و مصالح کشور حرام است و بر همه ما و همه مسلمانان جلوگیری از آنها واجب است. و مردم و جوانان حزب اللهی اگر برخورد به یکی از امور مذکور نمودند به دستگاههای مربوطه رجوع کنند و اگر آنان کوتاهی نمودند، خودشان ملکف به جلوگیری هستند."

(امام خمینی (ره): ۱۳۶۸، وصیت نامه، ۶۹ و ۶۸)

آسیب شناسی فرهنگی
حکومت دینی از
منظر امام خمینی (ره)
(۷ تا ۳۱)

فعالیت با انگیزه توطئه

یکی دیگر از آسیب‌هایی که امام خمینی برای مطبوعات مطرح کرده‌اند سوء استفاده از آزادی و فعالیت با انگیزه توطئه است. ایشان ضمن تأکید بر اینکه مطبوعات می‌بایست دارای استقلال باشند؛ نقش مطبوعات را در هر کشوری نقشی اساسی در ایجاد جو سالم و یا ناسالم عنوان و فعالیت با هدف اجرای مقاصد شوم راست یا چپ در کشور را از مصادیق سوء استفاده از آزادی و استقلال دانسته‌اند. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۲، ۲۰۷)

" قلم آزاد است که مسائل را بنویسد؛ لکن نه اینکه توطئه بر ضد انقلاب بکند."

فاصله گرفته از نقش تربیتی

امام خمینی یکی از نهادهای مربی جامعه و فرهنگ ساز را مطبوعات عنوان کرده‌اند که با اصلاح مطبوعات، جامعه اصلاح می‌شود. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۳، ۱۵۷) ایشان یکی از آسیب‌های مهم این رسانه در زمان طاغوت را فعالیت بر اساس تأمین منافع طاغوتی عنوان و اظهار داشته‌اند: " صدمه‌ای که اسلام از مطبوعات و رسانه‌های طاغوتی خورد از کمتر دستگاہهایی خورد. تنها چیزی که در رسانه طاغوتی دیده نشد، تهذیب جامعه، ترویج اخلاق و آموزه‌های دینی بوده است." (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۳، ۱۵۶)

بر اساس اندیشه امام، رسانه‌ای که در خدمت طاغوت بوده است با محتویات خود (فیلم، عکس و مقاله) موجب به فساد کشیده شدن جوانان جامعه شده و آنان را از علم و ادب دور می‌نموده است چرا که جوانان همانند یک نهال نارس به سرعت آسیب می‌بینند (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۳، ۱۵۶ و ۱۵۷) بنابراین یکی از آسیب‌های جدی رسانه‌های نوشتاری فاصله گرفتن از نقش تربیتی و روی آوردن به محتویات ضد ارزشی و ضد دینی است.

عدم جلوگیری از انحراف

یکی از آسیب‌های رسانه‌های نوشتاری عدم جلوگیری از بروز انحرافات در جامعه است چرا که فلسفه شکل‌گیری مطبوعات اطلاع‌رسانی عمومی و تبیین انحرافات و ارائه راهکارهایی علمی است، بر همین است که امام خمینی مطبوعات

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

را به مدرسه سیار و بنگاه هدایت تشبیه کرده‌اند که می‌بایست همه مردم را از مسایل آگاه نموده و به صورتی شایسته از انحرافات جلوگیری نمایند. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۸، ۶۱) بنابراین فاصله گرفتن از این وظیفه خطیر که شاید بتوان گفت مصداق امر به معروف و نهی از منکر هم می‌باشد یکی از آسیب‌های این رسانه می‌باشد.

اختلاف انگیزی

یکی از تأکیدات دیگر حضرت امام در خصوص مطبوعات، پرهیز از ارائه و درج مطالبی است که مضربه به وحدت جامعه می‌باشد لذا آنچه که می‌بایست مورد نظر مسئولین این رسانه باشد. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۳، ۴۷۲) خدمت است و خدمت زمانی تحقق پیدا می‌کند که از پرداختن به مسائل مضربه حال جامعه دروی می‌شود و بر اساس حفظ مصلحت جامعه مسائل طرح شود.

به کارگیری افراد غیر متعهد

نفوذ افراد غیر متعهد به مطبوعات از دو جهت موجب ضرر است و این دو جهت مورد توجه امام خمینی بوده است. و بر همین اساس ایشان انتخاب افراد برای مطبوعات را امر خیلی مهمی عنوان داشته‌اند و از نفوذ افراد منحرف با ظاهری فریبنده به این رسانه‌ها هشدار داده‌اند. (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۳، ۴۷۳)

پرداختن به امور غیر مفید

یکی دیگر از توصیه‌های حضرت امام به مطبوعات پرهیز از طرح مطالب غیر مفید برای مردم و جامعه و همچنین مطالب تکراری است. اهمیت این مسأله از نظر ایشان به اندازه‌ای است که در توصیه به مسئولان مطبوعات کشوری اظهار داشته‌اند:

"آنچه راجع به خودم می‌گویم این است که اگر قرار است عکس مرا بگذارید، به جای آن، عکس یک رعیت را بگذارید و زیرش بنویسید این رعیت چه کار مهم کرده است... مسأله دیگر، عمده اینست که تکرار نباشد" (امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۸، جلد ۱۹، ۳۶۲)

آسیب‌شناسی فرهنگی
حکومت دینی از
منظر امام خمینی (ره)
(۷ تا ۳۱)

نتیجه

پس از تبیین اینکه یکی از وظائف مهم حکومتی دینی؛ هموار کردن راه رشد جامعه و ساختن بسترهای فرهنگی لازم برای شکوفائی شخصیت حقیقی انسانها است به آسیب‌شناسی مراکز فرهنگ ساز پرداخته و این مراکز را به دو دسته مراکز آموزشی و تربیتی و همچنین رسانه‌های گروهی دسته‌بندی نمودیم. سپس به تبیین جایگاه ویژه مراکز آموزشی، تربیتی در ساختن فرهنگ جامعه اشاره کرده و به آسیب مهم این مراکز به این شرح پرداختیم:

۱. عدم توجه به تربیت

۲. نفوذ اساتید و معلمین منحرف

۳. عدم توجه لازم در متون آموزشی

۴. بروز تفرقه

۵. عدم استقلال

۶. نبود آرامش در این محیط‌ها.

در ادامه به آسیب‌شناسی رسانه‌های گروهی پرداخته و این رسانه را به دو دسته تقسیم نمودیم:

الف) رسانه‌های صوتی و تصویری

ب) رسانه‌های نوشتاری.

مهم‌ترین آسیب‌های رسانه‌های صوتی تصویری را به این شرح مورد بررسی قرار دادیم:

۱. عدم توجه به محتوی برنامه‌ها

۲. نفوذ افراد منحرف و فرصت طلب

۳. ضعف در زمینه اطلاع رسانی

۴. ترویج روحیه تقلیدی

۵. عدم استقلال

و در ادامه آسیب‌های مربوط به رسانه‌های نوشتاری را در این موارد مورد بررسی قرار دادیم:

۱. انحراف از دین و مصالح کشور

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

۲. فعالیت با انگیزه توطئه
۳. فاصله گرفتن از نقش تربیتی
۴. عدم جلوگیری از انحراف
۵. اختلاف انگیزی
۶. به کارگیری افراد غیر متعهد
۷. پرداختن به امور غیر مفید.

کتابنامه

- آژینی، محسن، امام و اقتصاد اسلامی، تهران، سازمان انتشارات کیهان، ۱۳۷۴.
- انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، دوم، تهران، عروج، ۱۳۷۰.
- جمشیدی، محمد حسین، اندیشه سیاسی امام خمینی، اول، تهران، پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی، ۱۳۸۴.
- _____، نظریه عدالت از دیدگاه امام خمینی، فارابی و صدر، پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی، تهران، ۱۳۷۱.
- حسنی، محمد حسن، نوسازی جامعه از دیدگاه امام خمینی، اول، تهران، عروج، ۱۳۷۸.
- خالقی، علی، مشروعیت قدرت از دیدگاه امام خمینی، اول، تهران، ستاد بزرگداشت سومین سال میلاد امام، ۱۳۸۱.
- خمینی، روح...، کتاب البیع، قم، موسسه مطبوعاتی اسماعیلیان ۱۳۶۸.
- _____، کشف الاسرار، انتشارات آزادی، قم، بی تا.
- _____، تحریر الوسیله، دوم، قم، موسسه مطبوعاتی دارالمعلم، ۱۳۶۸.
- _____، وصیت نامه سیاسی الهی، تهران، اسوه، ۱۳۶۸.
- دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، در محضر ولایت، اول، تهران، ۱۳۷۸.
- دهشیری، محمد رضا، درآمدی بر نظریه سیاسی امام خمینی، دوم، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۷۸.
- رجیبی، محمد حسین، زندگینامه سیاسی امام خمینی، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، تهران، ۱۳۷۷.
- ستاد بزرگداشت صدمین سال میلاد امام، اسلام ناب در کلام و پیام امام، پنجم، تهران، ۱۳۷۸.
- سروش، صدا و سیما در کلام امام خمینی، اول، تهران، ۱۳۶۳.
- طوسی، فخار، امام خمینی و رسانه های گروهی، اول، تهران، ستاد بزرگداشت صدمین سال میلاد امام، ۱۳۸۱.
- عیوضی، محمد رحیم، آسیب شناسی انقلاب اسلامی، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۵.

فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست

سال دوم
شماره پنجم
پاییز ۱۳۹۴

- لک‌زایی، نجف، سیرت‌طور تفکر سیاسی امام خمینی، چاپ پنجم، تهران، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۵.
- موسسه تنظیم و نشر آثار امام، آئین انقلاب اسلامی (گریز از اندیشه آراء امام خمینی) چاپ اول، تهران ۱۳۷۳.
- _____، صحیفه امام، تهران، ۱۳۷۸.
- _____، امام خمینی و نهادهای انقلاب، اول، تهران ۱۳۸۱.
- _____، مجموعه مقالات اولین کنگره بررسی اندیشه‌های اقتصادی امام خمینی، ۱۳۷۴.
- نمازی حسین، امام خمینی و کارگزاران حکومت، اول، قم، یاقوت، ۱۳۷۹.